

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijai
sprk@sprk.gov.lv

2025. gada 1.jūlijā

*Par elektroenerģijas pārvades sistēmas operatoram piederošas
elektroenerģijas uzkrātuves izmantošanas noteikumiem*

Vēja enerģijas asociācija (turpmāk – VEA) ir iepazinusies ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas (turpmāk – Regulators) tīmekļa vietnē publicēto Konsultāciju dokumentu par elektroenerģijas pārvades sistēmas operatoram piederošas elektroenerģijas uzkrātuves izmantošanas noteikumiem un sniedz savu izvērtējumu.

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 5. jūnija Direktīvas (ES) [2019/944](#) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un ar ko groza Direktīvu [2012/27/ES](#) (turpmāk - direktīva) 54. panta 4. punktā minēts, ka regulatīvās iestādes regulāri vai vismaz reizi piecos gados veic sabiedrisko apspriešanu par esošajām enerģijas uzkrātuvēm, lai izvērtētu citu pušu potenciālo pieejamību un interesi par investēšanu šādās uzkrātuvēs. No minētā secināms, ka regulatīvajai iestādei regulāri jānovērtē, vai elektroenerģijas tirgū ir pieejami resursi attiecīgā palīgpakalpojuma nodrošināšanai un vai šādā gadījumā palīgpakalpojumu nodrošināšanas izmaksas ir samērīgas. Piemērots brīdis šāda izvērtējuma veikšanai būtu pārvades sistēmas operatora AS „Augstsprieguma tīkls” iesniegtais priekšlikums noteikumiem, ar kuriem nosaka pārvades sistēmas operatoram piederošas elektroenerģijas uzkrātuves (turpmāk – uzkrātuve) izmantošanu. Diemžēl Regulators nav pievienojis nekādu izvērtējumu par faktisko situāciju Baltijas un jo īpaši Latvijas elektroenerģijas tirgus palīgpakalpojumu tirgū, līdz ar iesniegtais priekšlikums nav ticis objektīvi un kritiski vērtēts.

Līdz ar jaudu tirgus izveidošanos pēc Baltijas un BRELL tīklu desinhronizācijas projekta noslēguma, tirgus dalībnieki, kas nav Baltijas pārvades sistēmu operatori, pakāpeniski sāka sertificēt uzkrāšanas vai ģenerējošās iekārtas, kas nodrošināja FCR, aFRR un mFRR pakalpojumus. Zemāk tabulā ir redzams, cik lielu apjomu MW vidēji vienā attiecīgā mēneša stundā Latvijā reģistrētie pakalpojumu sniedzēji piedāvāja attiecīgajos tirgos. Salīdzinājumam ir arī pievienotas Baltijas jaudas rezervju tirgus Latvijas segmenta vērtības katrā no kategorijām.

Vidējās pieejamās jaudu rezerves Latvijas segmentā, MW

		FCR	aFRR (U)	aFRR (D)	mFRR (U)	mFRR (D)
Latvijas segmenta rezerves jaudu apjoms, MW		8	32	32	164	137
	Februāris	7,21			11,38	11,38
	Marts	12,10			12,14	13,91
	Aprīlis	17,76	8,20	2,78	3,36	7,03
	Maijs	17,11	12,88	9,49	0,11	2,66
	Jūnijs	20,10	40,73	40,73	0,65	0,00

Var secināt, ka piedāvājums gan FCR, gan aFRR tirgos laika gaitā ir pieaudzis, un 2025. gada jūnijā tas jau ir pārsniedzis kopējo Latvijas segmenta nepieciešamo apjomu. Kā noteikts Ministru kabineta 2021. gada 24. septembra rīkojumā nr. 674 "Par atļauju akciju sabiedrībai "Augstsprieguma tīkls" iegādāties, attīstīt, pārvaldīt un ekspluatēt elektroenerģijas uzkrātuves", turpmāk tekstā – Rīkojums, "...Ministru kabinets secina, ka FCR un aFRR rezerves 2025. gadā no balansēšanas jaudas tirgū pieejamiem resursiem netiks nodrošinātas vai arī tiks nodrošinātas par nesamērīgi augstām izmaksām."

Līdz ar to jau 2025. gada jūnijā tirgū ir izveidojušies apstākļi, ka Latvijas segmenta pieprasījums ir pilnībā ticis apmierināts ar vietējo tirgus dalībnieku piedāvājumu. Saskaņā ar AST ziņojumos presei pausto, izvērtēšanas procesā ir vairāk nekā desmit jaunu rezerves vienību, kuru ienākšana tirgū palielinātu konkurenci un samazinātu arī rezervju nodrošināšanas izmaksas.

Līdz šim kopējās FCR, aFRR un mFRR rezervju nodrošināšanas izmaksas, kuras saskaņā ar Regulatora apstiprinātajiem tīkla kodeksa grozījumiem faktiski sedz patērētāji kā maksu par kopējo patēriņa/tirdzniecības portfeli un par nebalansa izveidi atbildīgie tirgus dalībnieki, ir pārsniegušas kopējās sākotnēji prognozētās. Rīkojuma 12.2 punktā ir ietverta sekojoša prognoze par iespējamo ietekmi uz tirgus izmaksu pieaugumu „12.2. balansēšanas jaudas rezervju nodrošināšanas izmaksas, ja tās visas nodrošinātu elektroenerģijas tirgus dalībnieki, akciju sabiedrībai veidotu izmaksas no 35,9 miljoniem eiro līdz 56,1 miljoniem eiro gadā, kas savukārt atstātu ietekmi uz pārvades sistēmas pakalpojumu tarifu 51 % līdz 80 % apmērā. Savukārt, ja akciju sabiedrība uzstādītu elektroenerģijas uzkrātuves ar rezervju uzturēšanai un aktivizēšanai lietderīgi izmantojamo, tas ir, faktiski pieejamo kopējo jaudu 80 MW/160 MWh apmērā, akciju sabiedrības izmaksas par elektroenerģijas par balansēšanas jaudas rezervju nodrošināšanu svārstītos no 10,5 miljoniem līdz 26,7 miljoniem eiro gadā. Līdz ar to ietekme uz pārvades sistēmas pakalpojumu tarifu samazinātos apjomā no 15 % līdz 36 %."

Kopējās jaudu rezervju iegādes izmaksas Latvijas segmentā pa mēnešiem 2025.gadā, EUR

	FCR	aFRR (U)	aFRR (D)	mFRR (U)	mFRR (D)	Kopā
Februāris	578 449			1 354 576	1 575 792	3 508 817
Marts	809 709			8 421 600	6 814 957	16 046 265
Aprīlis	539 382	1 033 694	2 841 566	17 387 196	2 740 332	24 542 170
Maijs	543 128	1 467 232	8 503 128	1 751 914	1 445 195	13 710 597
Jūnijs	397 227	204 407	221 180	863 289	961 266	2 647 371

Vidējā jaudu rezervju cena pa mēnešiem 2025.gadā, MW/h

	FCR	aFRR (U)	aFRR (D)	mFRR (U)	mFRR (D)
Februāris	125,75			14,36	20,00
Marts	136,22			70,63	68,42
Aprīlis	93,64	103,87	285,53	175,53	33,12
Maijs	91,25	61,63	357,15	17,34	17,12
Jūnijs	68,96	8,87	9,60	7,31	9,75

Secināms, ka Rīkojumā paredzētais tirgus izmaksu apjoms, kas būtu sagaidāms, ja pakalpojumu par acīmredzot nesamērīgām tirgus cenām Latvijas tirgus segmentam nodrošinātu komersanti, kas iegādājušies un uzstādījuši uzkrātuves par tirgus cenām bez Eiropas Komisijas vai jebkāda cita atbalsta, sasniegtu no apmēram no 36 līdz 56 miljoniem eiro gadā, bet AST, piedāvājot savas uzkrātuves pakalpojumus kā rezerves jaudas vienību, spētu to samazināt līdz 10 līdz 26 miljoni. Tā kā AST uzkrātuve tika plānota tikai FCR un aFRR rezerves jaudu nodrošināšanai, secināms, ka tieši šo divu regulēšanas pakalpojumu veidu kopējās gada izmaksas būtu starpība starp abām vērtību grupām – tālād diapazonā no 26 līdz 30m eiro gadā. Kā rāda faktiskie tirgus dati¹, jau 2025. gada jūnijā kopējā FCR un aFRR rezerves jaudu iepirkuma izmaksas bija nedaudz vairāk nekā 800 tūkstoši eiro, vai ekstrapolējot gada griezumā 10m eiro. Tas ir būtiski mazāk, nekā tika prognozēts. Līdz ar šo var apgalvot, ka nav realizējies un nākotnē arī nav sagaidāms otrs Rīkojumā ietvertais AST pārvaldīto uzkrātuvju pamatojums, proti, ka tirgus nodrošinās rezerves par nesaprātīgi augstām izmaksām. Protams, nav pamata uzskatīt, ka tirgus dalībnieki, kas iegādājušies un uzstādījuši savas uzkrātuves, piedāvās rezerves jaudas par vērtību, kas ir nulle, taču tas ir no finanšu ieguldījumu atmaksas perspektīvas pilnībā dabisks un saprotams. Tieši AST piedāvātā rezerves jaudu izcenošana nulles vērtībā ir tirgu kropļojoša un būtu noraidāma.

Nosakot šādu nesamērīgu cenu politiku, tiek kropļota konkurence, pārkāpjot konkurences neitralitātes principu, kas noteikts Konkurences likuma 14.¹ pantā un, cita starpā, nozīmē arī aizliegumu tiešās pārvaldes un pastarpinātās pārvaldes iestādei, kā arī kapitālsabiedrībai, kurā publiskai personai ir izšķiroša ietekme, ar savu darbību kavēt, ierobežot vai deformēt konkurenci. Minētā panta pirmajā daļā kā piemēru min darbības, kuru dēļ cits tirgus dalībnieks ir spiests atstāt kādu konkrēto tirgu vai tiek apgrūtināta potenciāla tirgus dalībnieka iekļūšana vai darbība tirgū.

Konkurences likuma 14.¹ panta saturs ir skaidrots Konkurences padomes sagatavotajās vadlīnijās "Konkurences neitralitātes izvērtēšanas vadlīnijas" (pieejamas: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/1066/download>) (turpmāk – Konkurences neitralitātes vadlīnijas). Minēto vadlīniju 2.2.3. punktā skaidrots: "*Publiskas personas kapitālsabiedrības un to privātā sektora konkurentu pakļaušana vienādam tiesiskajam regulējumam ir būtisks konkurences neitralitātes ievērošanas priekšnoteikums, nodrošinot, ka privātie uzņēmēji netiek diskriminēti. Privātā sektora konkurenti nedrīkst tikt pakļauti stingrākam vai nelabvēlīgākam regulējumam nekā publiskās personas kapitālsabiedrība vai publiskās personas saimnieciskā darbība. Konkurences neitralitātes principi paredz, ka visiem uzņēmumiem, neatkarīgi no to piederības, ir jānodrošina un jāpiemēro vienāds regulējums, savukārt piederība publiskai personai nedrīkst radīt priekšrocības tās kapitālsabiedrībai. Aizliegums radīt priekšrocības kapitālsabiedrībai, kurā publiskai personai ir tieša vai netieša līdzdalība, izriet arī no Konkurences likuma 14.¹ panta pirmās daļas 2. punktā noteiktā pārkāpuma sastāva.*"

Līdzīgi Latvijas tiesību doktrīnā noteikts, ka "*konkurences neitralitātes būtība ir nodrošināt, ka visi uzņēmumi (publiskā un privātā sektora) ir vienlīdzīgas konkurences apstākļos, savukārt uzņēmuma piederība publiskai personai vai publiskas personas iesaiste tajā nedrīkst sniegt nepamatotas konkurences priekšrocības konkrētam uzņēmumam*" (sk. Vītiņš R. Konkurences neitralitātes aktuālie aspekti. Jurista Vārds, 31.03.2020., Nr. 13 (1123), 23. – 27. lpp.). Arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD), norādot, ka "*regulējuma neitralitāte paredz publiskā un privātā sektora uzņēmumu vienlīdzīgu darbību saskaņā ar vienādu normatīvo regulējumu, nodrošinot līdzvērtīgus konkurences apstākļus visiem*

¹ <https://baltic.transparency-dashboard.eu/node/107>

uzņēmumiem" (sk. *Competitive Neutrality. National Practices, 2012, pp. 42 - 43* Pieejams: <https://www.oecd.org/daf/ca/50250966.pdf>).

VEA uzskata, ka ar attiecīgo nesamērīgo cenu veidošanas politiku, tiek kropļota konkurence, diskriminējot privātā sektora dalībniekus, izslēdzot tos no vienlīdzīgas konkurences nosacījumiem.

Papildus tam, AST uzkrātuves darbība aFRR pakalpojumu nodrošināšanā nozīmē arī dalību ne tikai jaudas rezervju, bet arī enerģijas tirgū. Tā darbības pamatā ir tirgus principi, kā rezultātā tirgus dalībnieki, kuru prognožu un faktiskās darbības neatbilstības rezultātā radušās izmaiņas rada papildus pieprasījumu pēc frekvences stabilizēšanas un ar to saistītās izmaksas, paši arī sedz šīs izmaksas. Šīs izmaksas nav papildus izmaksas nedz pārvades sistēmas operatoram, nedz arī sabiedrībai. Tās veido dabisku signālu mehānismu tirgus dalībniekiem, veicinot ieguldījumus uzkrātuvēs, precīzākos enerģijas pārvaldības mehānismos un vienlaikus monetāri disciplinējot tirgus dalībniekus atturēties no darbībām, kas negatīvi ietekmē pārvades tīkla frekvences stabilitāti.

Piedāvātais cenu veidošanās mehānisms enerģijas tirgū ir tirgu kropļojošs vairāku iemeslu dēļ:

- 1) Priekšlikumā aFRR enerģijas solījumu algoritms balstās uz vēsturiskām tirgus cenām. Kādi pasākumi ir paredzēti, lai novērstu ilgtermiņa atgriezeniskās saites risku, kurā BESS liela apjoma, algoritmiski vadītā dalība tirgū ar laiku varētu nepamatoti ietekmēt nākotnes vēsturiskos vidējos rādītājus, tādējādi ļaujot TSO netieši virzīt tirgus cenu attīstību. Tas ir pakļauts statistiskās autokorelācijas riskam, kurā mainīgā (šajā gadījumā enerģijas solījumu cena) pagātnes periodā ietekmē to tagadnē, bet tagadnes vērtības – nākotnē,
- 2) Tirgus dalībnieki, kuri veikuši investīcijas atbilstoši iekārtu tirgus cenām, veido savus piedāvājumus atbilstoši investīciju atdeves kritērijiem. Ja tie ir pārmērīgi augsti, tad citi tirgus dalībnieki to spēs identificēt un veikt papildus ieguldījumus jaunās iekārtās, šādi paplašinot visa tirgus apjomu. Cenu piedāvājumi, kuri ir balstīti „vēsturiski vidējās vērtībās“, nevis brīva tirgus apstākļos, ko nosaka investīciju atdeve, ir sistemātiski destruktīvi tirgus normālai funkcionēšanai ilgtermiņā,
- 3) PSO dalība enerģijas tirgū ir neatbilstoša Direktīvas mērķiem un garam. Kā piemērotākais cenu veidošanas mehānisms aFRR enerģijas tirgū būtu maksimālās robežcenās noteikšana, kas darbotos kā cenu griesti augšupvērstas regulēšanas vai kā cenu grīda lejupvērstas regulēšanas, un tā nevarētu būt attiecīgi zemāka vai augstāka kā tirgū pieejamās maksimālās vai minimālās cenas. Līdzīgu principu Igaunijā ir ieviesis Igaunijas PSO "Elering", nosakot cenas mFRR enerģijas tirgū Kiisa elektrostacijas darbībai,
- 4) AST kā PSO, kas ir atbildīgs par regulēšanas pakalpojumu īstenošanu, joprojām nav nodrošinājis atbilstošu, reālajam laikam tuvinātu aFRR piedāvājumu atspoguļošanu ENTSOE Transparency platformā. Tas rada pamatu šaubām par ilgtermiņa caurspīdīgu piedāvājumu iesniegšanu, jo noteikumu projekts nekādi neatrunā informācijas nodalīšanu starp funkcijām, ko AST veic kā PSO, un to, kā tas ekspluatē savu uzkrātuvi komerciāli strukturētā tirgū.

Nemot vērā augstāk minēto, aicinām SPRK detalizēti izvērtēt iesniegto AST priekšlikumu un veikt labojumus atbilstoši šajā vēstulē norādītajam izvērtējumam. Aicinām šī jautājuma apspriešanās sarīkot izvērtējuma sapulci, aicinot piedalīties visus tirgus dalībniekus.

Reģistrācijas nr. 40008036843, juridiskā adrese: Biroju iela 10, Lidosta "Rīga", Mārupes nov.,
LV-1053, Latvija. Mājas lapa: www.wea.lv e-pasts: info@wea.lv, tālr.: 26154969

Vienlaikus lūdzam turpmāk informēt VEA (e-pasts info@wea.lv) par SPRK iniciatīvām, izstrādāto tiesību aktu projektiem un darba grupām, kas attiecas uz vēja enerģijas nozari.

Jautājumu gadījumā aicinām sazināties ar VEA izpilddirektori Katrīnu Duku-Gulbi (katrina@wea.lv, +371 29132393).

Ar cieņu

Vēja enerģijas asociācijas

Valdes loceklis

Toms Nāburgs

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU.

VĒJA ENERĢIJAS ASOCIĀCIJA IR EIROPAS VĒJA ENERĢIJAS ASOCIĀCIJAS "WINDEUROPE"

BIEDRS
Wind
EUROPE